

Üç tussagyň ýatlamalary -7/ romanyň dowamy

Category: Kitapcy,Romanlar,Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Üç tussagyň ýatlamalary -7/ romanyň dowamy BAGANA SEBÄP

Bir gün işden gelip çay içip otyrkak, men: «Öwezgeldi aga, siziň bendi bolmagyňza näme sebäp boldy?» diýip soradym. Onda ol:

«Arada size aýtmadym, men «Şereket» diýen edarada işledim. Şol edara dükan diýseň-de boljak. Onda daýhana gerek hemme zat bardy, un, bugdaý, jöwen, mata, ýaglyk, aýakgap, süýji, gepiň türkisi, iýip-içer ýaly, geýer ýaly hemme zat bardy. Biz şol zatlary daýhanyň öndüren deri, ýüň, bagana, pile, pagta ýaly harytlary bahasy bilen kabul edip, deregine gerek zatlardan bererdik, umuman, alyş-çalyş ederdik.

Günlerde bir gün OGPU-nyň işgärleri iki yüz gara baganany Owgana alyp barýan birinden tutup, olary ammara tabşyrdy. «Bagana alyp barýany Arypguly čiștopbylardan goramaly ekeni, ýöne ol ýetişmändir» diýip gürrүň etdiler. Oba arasynda: «Arypguly meletelpek «Tutulan baganalary yzyna alaryn, kimmiş ol meniň awuma el gatarça, baganalary ýere girenem bolsa, ele salaryn» diýip, uly gepläpdirem» diýisidiler. Men şondan howatyrlanyp, oba şurasyna aýtdym, emma ondan netije bolmady. Soň bir gije ammardaky bar zatlary ogurladylar, ogurladanam zatlaryň bahasyny tölemeli etdiler. Bar bolan mal-halymy, öýgoşlarymy, üstesine, özumi satamda-da onça pul tapmajagyma gözüm ýetensoň, gaçdym barja gart- gurtumy maşgalama goýup, özüm öň Kerkä, soň Hataba bardym. Üç-dört gün biriniňkide talabançylyk etdim. Maksadym Owgana aşmakdy, soň birinden osmakladyp, serhediň ýakyn-golaýlygyny soradym, daş däldigini anykladym. Soň bir gije seresaplygy elden bermän ýöredim, eden işimiň bary puç boldy. Sebäbi serhetçiler bir göçüp barýan bendäni tutup, yzyna alyp gelýän wagty olara gabat geldim. Meni göçyän maşgala bilen Kerkä getirdiler. Bu taýda sud meni

gaçgak hem ogry höküminde garalap, on dört ýyl berdi. Meniň bagtym çüwmedi. Bolan zad-a, inijigim, şular ýaly».

«Sakgaldaş, bir gepem bar».

«Howwa, inijigim, gep bar bolsa, aýdyp otur».

«Sakgaldaş, melal alma, «Sopy sogan iýmez, tapsa, gabygynam goýmaz» diýen nakylam bar. Ýene ojagaz zatlary özüň gümlän bolaýma?».

«Sen, inijigim, hiç haçan müňkürligiň goýjak däl. Meniňkem «Ýatyp galandan atyp gal» diýenleri. Özüňem dışimden syzdyryp, bir bolan wakany gürrüň bersem, ony ýaňsa alyp, üstümden gülýorsyň».

«Näme ýakmaýarmy, «Ody özüňe bas, ötmese, kesekä» diýipdirler. Saňa ýakmadyk bolsa, elbetde, seniň şerebilije sözleriň maňada ýakmaýar».

Soň men: «Ýaşulular, siz haçan erjeşmäni goýjak, «Sygryň şahyna ursaň, endamy syzlar» diýişleri ýaly, iki agyz söz siziň endamyňzy syzladyp dur, goýuň indi şu kärinizi» diýdim. Olardan ses çykmady. Soň men: «Öwezgeldi aga, şol zatlardan derek tapyldymy?» diýip sowal berdim.

«Ýok, derek tapylmady, ýeke «Şereketiň» zatlary däl, olar şu sapar daýhan birleşiginiň iki arawasyny, bir höwür erkegi hem bir jüp öküzünü-de alyp gidipdirler. Bularyň barysynyň başynda şol öwgüli Arypguly bolmaly».

SÖNEN SÖÝGI

Öwezgeldi aga bir salym kellesini aşak goýberdi-de, haşlap dem aldy, kellesini ikibaka yralady. Soň ol gürrüňe başlady: «Men ol wagtlar on ýedi ýaşymdadym. Obamyzdaky mollanyň gyzyna aşyk bolup, onuň daşyndan perwana dek aýlanyp, duşmasa dagy, ýatyp ukym gelmezdi. Gyz menden iki-üç ýaş dagy uludy. Atam daga: «Şol gyzy alyp beriň» diýsem, sawçylyga gitjeklerem welin, eşidip otursam, bu mollanyň aňyrsy şyhłardanmyş, olaram, näme, gul gatançla gyz berjek gumanlary ýok. Biziňem aňrymyz torba salnyp gelen gullardan bolangoň, söz gatsaňam, hemmesi pisirrewük boljak. Il içinde ýörgünli adymyz «Pylan gul, pikän gul» bolangoň, sesimi çykarmadym».

Şol wagt Annamyrat agä tirsegine galdaş, bolmana, men seniň sakal-murtuňy gür görýärdim welin, bir emmasy bar eken. Edil möwritinde aýdylan söz» diýip, jak-jak güldi, Öwezgeldi aga gürrüňiniň yzyny dowam etdirdi. Annamyrat aga: «Bir salym ümsüm bol, bir sowalyň bar» diýdi-de, «Mollanyň gyzy owadanmydy?» diýip sorady. Öwezgeldi aga-da: «Aý diýseň, agzy bar, gün diýseň, gözü bar» diýen öwgüli jümlelerem bar welin, onuň ýalam-a däldi, onça bolmasa-da, biçem däldi, gowuja gyzdy. Ol orta boýly, ýogynrak, ak ýüzli, gara gaş, gara kirpik, gara göz, gara saçly, topuklary doluja, jak-jaklap gülende, mämeleri ýaşyl keteni köýnegini titreder durardy. Ak ýüzüne gülende gelşik berýän ýaňagyndaky çukurjyklar bolsa, diýseň owadandy». Annamyrat aga bu gezek ýatan ýerinden turdy-da: «Sakgaldaş, bir zat aýdaýyn, ökde melalam alma, eger sen, başa baryp, şol aýnyja närsä öýlenen bolsaň, çagalaryň owadan bolardy. Özüňe meňzäp duran gara tomzak ýaly bolmazdy. Öňden aýdylmadyk gep ýok: «Bir gara bilen bir akdan adamynyň nury dörär. Iki garadan tomzakganyň piri dörär» diýip, bilgiçler aýdypdyr. Arman sen ojagaza öýlenip bilmänsiň».

– Wah, inijigim Annamyrat, sen weli adam, gör, nähili oý-pikirlerde. Sen meniň kesmek baglan ýaramy ýene dyrnaklap ganatdyň, ýatlasam, içim lowlap dur. Täleýiň dogry gelmese, öýlenip boljak däl ekeni. Meret inim, Nurgözeli dulumaya geçirmegiň arzuwundadym, ýöne bolmady.

– Soňy näme bilen gutardy, Öwezgeldi aga!

– Bolan işi soň aýdaryn, bolmadygyny aýdaýyn.

– Bir gün hupdan ara tuda bukulyp, gapdalyndaky hemsaýasynyň guýusyna suwa gelmezmiň diýen niýet bilen köp garaşdym, o-da gelmedi. Ertesi jeňñelden padalaryň geler wagty inegimi getirjek bahanasy bilen şolaryň howlusynyň gapdalyndan geçdim. Şol sapar, bagtyma, küýzesini göterip, suw getirmäge çykan ekeni. Dogry gyzyň garşysyna ýöräp, duşunda durman: «Hupdan sowulansoň geljek» diýäge-de, ötüp gitdim. Gyz sesini çykarmış, guýa baka gitdi. Şol gije köp garaşdyrdu, ahyry geldi. Ol: «Atam öýde ýok, Aja, özi ýaly bir mollanyňka gitdi, ýöne enem, agam dagy öýde, näme gürrüňiň bolsa, tiz aýt,

duýsalar, ikimize-de sag bol aýtmazlar» diýdi.

Menem, näme: «Wah, Nurgözel jan, sadagalaryň bolaýyn, sen meniň ertirim hem agşamym, gündelik ysgaýan gülüm», ýene-ýeneleri sanap, elinden tutdum. Olam ýeňlesje elini dartyň alan boldy, soňam durup: «Nämährem eliňi degirme, oglan» diýdi-de, towlanjyrap durdy. Menem, näme, mähremine, nämähremine garap durdummy, garsa tutdum bilinden, basdym ak gar ýaly akja alkymyna agzymy, häli çekgeden sordum, häli alkymyndan. Şonda agzym şortap suwuklykdan doldy, nätjek ýuwutdym, jan inijigim.

Biz gülüsdik.

– Soň ýene basdym agzymy, bu gezek der siňen keteni köýneginiň üstünden titiräp duran mämelerini gezekli gezegine sorup ugradym. Şondan soň ol has boşasdy, myssaryp ýatyberdi. Elim çermegine ýetende welin, tisginip ýerinden turdy, meni itiberip goýberdi-de: «Çakyň bil, oglan, il içinde ryswa etjekmi meni» diýip, haşlap dem aldy. Näme diýjegimi bilmän, ýere seretdim. İş mäsä münende, ol öz namysyny mertlerçe gorady. Eger ol berk durmadyk bolsa iş hetdinden agsa, agardam. «Bisabyr gul tiz ýolugar belaýa» diýişleri ýaly, sabrysyzlyk guraplar geçsin, ol herki işiň üstünden eltjek. Danalar: «Ýigitlik däliliğiň bir görnüşidir, eger özüne diýeniňi etdirmeseň, bolmadyk bagtsyzlygyň üstünden elter» diýipdirler. Tasdan eltipdem.

Soň men näme diýjegimi bilmän: «Size sawcy iberjek» diýdim. Nurgözelem: «Gyssan, bu günüňi ertä goýma, soň giç bolar» diýdi.

Annamyrat aga: «Eger gyz garşylyk görkezmedik bolsa, näderdiň?» diýip sorady.

– Näderdiň diýidiňmi, nätmekden Hudaý saklasyn, onuň ýaly «bileniňi et» diýip, dylimsyrap ýatan bolsa dagy edil «içegä çöp ötürilen» ýaly etjegim çynym.

Annamyrat aga-da:

– Baý-bow, sakgaldaş, sen-ä mojuk ekeniň – diýip, hih-hih edip güldi.

– Gyz maňa göwünlidi, ýöne belanyň körügi atasynda, öz kowumhyşdyna bermegi arzuw edensoň, gyzam nätsin, alajy ýok.

Men:

- Soňy näme bilen gutardy – diýip soradym.
- Inijigim, soňunyň yzy gelmedi, atasy Aja oňlulyga gitmändir. Öz kowumlaryndan biri bilen guda bolmagyň arzuwynda eken. Sanly gün geçdimi-geçmedimi, Nurgözel jany kejebä salyp, äkitdiler. Menem, näme, «ah» çekenim bilen bitirjek goşum bolmansoň, ýuwaş-ýuwaşdan söýgülimi ýatdan çykardym.
- Sakgaldaş, seniňki söýgi däl eken, cyn söýgi hiç wagt ýatdan çykmaly däl – diýip, Annamyrat aga Öwezgeldi aga degip başlady.
- Men Garagandada ýatanynda bir ylymly-bilimli gazak bilen bir hüjrede bile ýatdym. Yaşynyň ellä golaýlandygyna garamazdan, ilkinji söýgüsini ýatlap, ahy-nala çekerdi. Ol hiňlenerdi:
Yşgyň odun aşyk bolanlar biler,
Hazan dek sargaryp solanlar biler.
Ähti ýalan ýık oduny näbilsin,
Ony tüýs ýürekden söýenler biler.
Ol: «Ýüpüň başlanýan we guitarýan ujy bardyr, ýöne ýoluň başlanýan we guitarýan ujy ýokdur. Şonuň ýaly cyn söýginiň-de gutaryp, sönýän wagty ýokdur, cyragym» diýerdi. Ana, oňa, sakgaldaş, hakyky söýgi diýerler.
- Inijigim, bir topar delil getirip, iňirdiň bilen ösmezek etdiň adamy. Önem-ä eşidipdim «Sam-sam adam bilen oturma, turma, ondan şikes ýokaşar» diýip, özüň welin, cyn sam-sam ekeniň. Hi, ömrüniň ahyryna çenli söýüp ýören adam barmy?
- Sakgaldaş, bihuda ýaňrama, şikes senden ýokaşmasa, menden adama ýokaşmaz.
- Inijigim, metlapdam, özüň söýüp dag-a alan dälsiň?
- Ýok, meni atam-enem öýli-işikli edýänçä, söýginiň nämedigini aňşyrmadym. Käbir akyly entän mes heleyleriňem gepine pitiwa bermedim.
- Onda sen samsygyňam samsygy, söýgini başdan geçirmedik saňsar diýerler saňa.
- Bolar, men samsyk, sen akyllı, söýüp almasam-da, keýwanyň meniň üçin hem elim, hem aýagym, hem gülüm, hem külbäm, seniň ýagdaýyň bolsa, bilmedim. Gel, sakgaldaş, ikimiz eňekleşmäni goýaly, ýogsa, ahyry jenjele ýazjak.

Bu ikisiniň dawa-jenjelinden ätiýaç edip, «Indi çemçäni maňa atyň» diýsem, Annamyrat aga-da: «Çemçäni saňa atardyk welin, wagtam gysdy, erte-de iş günü, ýatyp dynç alaly!» diýdi. «Sen gürrüňi erte aşsam berersiň!».

MYHMANA AŞ GOÝ, IKI ELINI BOŞ GOÝ

Biz işden soň çäý-çöregimizi iýdik, ýatýan jaýymyza geldik. Öňküler ýaly, ýene bir-birimiziň gören-eşidenlerimizi ýatlap gürrüňe başladık.

Ilki gürrüň şu gün naharhanada bolan waka barada boldy. Birden naharlanyp otyrkak gykylyk turdy. Nämäniň nämedigine soň düşündik. Abdyrahman diýen gazak ýigidi bardy. Bu godalaja ýigit diýseň horandy. Aşpeziň beren naharyndan käbir naharyny halaman, goýup gidýänleriň galyndylaryny it ýalman ýaly ýalmardy. Ony görenler: «Şunuň damagyna çenli garyn bolmagy ahmal» diýerdiler. Nahar wagty kimdir biri Abdyrahmany gepe güýmäpdir, ikinji biri onuň naharly çanagyny alaga-da, özuniň boşan çanagyny onuň öňüne süýşüripdir. Ol görse, çanagy boş ýaldyrap durmyş. Ony gören Abdyrahman tasdan özünden gidip ýykylan eken. Özüne gelensoň, gykylyklap başlapdyr. Bu bolan waka düşünenimizden soň hezil edip gülüsdik. «Bu gije gazak ogly ýyldyz sanap geçirse gerek» diýip, ýene gülüsdik. Eşidip görsek, şu açmaňzyň öz ýoldaşlaryny aç goýan wagty az bolmandyr. Özuniň gürrüňine görä, ol biriniňkä myhman bolanda, «bäşbarmagy» gyzgynlygyna iýip, ýoldaşyny aç goýsy barada öwünenmiş.

«Nahary gyzgyn iýmeli däl. Atam pahyr sargardy: «Nahary gyzgyn iýmäň, iýende gowuja çeýnäň, nahary az-azdan alyň, agzyňzy gübertmäň, iýende şapbyldamaň» diýerdi» diýip, Öwezgeldi aga bir wakany beýan etmäge başlady.

«Hezilden-çyndan näbelet adamlary, myhmany aç goýyan adamlarda bar, ýöne Abdyrahman ýaly-ha däl.

Pelwert ilinde «akylsyzlar» urugyndan Annaguly pyrka diýen biri bardy. Bu adam tanalýan, ökde dokmaçydy. Oňa pyrka lakaný ýöne ýerden galmandyr. Onuň guýusy bar eken, şol guýudan suw alýan goňşularы küýzelerdäki taýýar suwy alyp gider ekenler.

Annaguly aga irden guýusyndan suw çekip, küýzeleri dolduryp goýar eken. Suwa gelenler taýýar suwy küýzelerine guýup alyp gaýdyberermiş. Annaguly pyrka guýynyň çekerini berk gizläpdir, gapagyny ýapyp, ony gulplapdyr.

Ol guýa hapa-haşal düşse, suw mekruw bolar diýer ekeni. Annagulynyň şol tutumlary bolsa, oňa «Pyrka» lakamynyň galmagyna sebäp bolupdyr. Bu adam Lebapda tanalýan ökde dokmaçy bolupdyr. Onuň dokaýan alaçasy, ketenisi, bizi, esgisi Amynyň iki kenaryndaky bazarlarda geçginli bolupdyr. Aýratyn-da soňky wagtlarda «Älemeşar» atly zenanlaryň bogmagyna oraýan esgisi onuň abraýyny has-da ýokary göterýär.

Şu esgini dokanda ol hepdeläp dükan tamdan çykman, ony hiç kime görkezmän, dokalyşyny gizlin saklapdyr. Şol wagtlar oňa «Annaguly çillä ýatdy» diýer ekenler.

Annaguly aga tiresiniňem, lakamynyňam tersine, örän akyllı, köp zatdan baş çykarýan, hezilkeş, şoh adamdy. Men oňa çalarak belet, toýda, märekede onuň gürrüñini köp ederdiler. «Ýagşy adamyň lakamy köp bolar» diýişleri ýaly, oňa «Hezilkeş» lakamy-da galypdyr. Bir ýola Astana babalaryň töwereginden gatnaşyk saklaýan söwdagär dostunyň iki ogly Pelwerdiň Žeketal bazaryna söwda etmäge gaýdypdyrlar. Olar atasynyň tabşyrygy boýunça Annaguly pyrkanyňka myhman bolupdyrlar. Iki dogan Gün ketegine girip, garaňkyranynda Pyrkanyňka gelipdirler. Olar gelende Annaguly aga öýünde ýokmyş. Şol aganyň oglanlary myhmanlaryň atlaryny daňyp, ot-suwy beripdirler. Söwdagärleri myhman jaýa eltip, saçak ýazyp, çay getiripdirler. Ýadan myhmanlar çaydan gowy ýetirende Annaguly aga-da gelipdir. Ol myhmanlar bilen görüşüp, saglyk-amanlyk soraşandan soň gadyrdan dosty Hoja aganyň saglygyny sorapdyr. Öz gezeginde myhmanlaryň ulusy: «Atam özüňize, maşgalaňza köp dogaýy-salam gönderdi» diýipdir. Annaguly aga-da: «Minnetdar, salam iberenem, salam getirenem köp sag bolsun» diýipdir. Soň gürrüň bizden, alaçadan başlanyp, oglanlar näçe esgi, näçe gary biz, keteni, alaça gerekdigini öý eýesine mälüm edipdir.

Şonda Annaguly aga: «Özümde baryny size bererin, ýetmedigini erte bazardan alarys» diýipdir.

Şol barmana el ýuwduryp, myhmanlaryň öňüne bir çanak palaw

getiripdir. Bular üç kişi bolup, çanagy öňüne alyp, «Bismilla-hi rrahman rahim» diýip, palaw iýmäge başlapdyrlar. Bäş-alty agyz palaw iýenden soň Annaguly aga: «Men ýaňyja höwes edip, ak bilen garbaň-gurbaň edipdim. Siz iýiň» diýip, özüce omyn edip, gaýra çekilip oturypdyr. Myhmanlar az-owlak iýen bolup, utanypdyrlar-da: «Bizem doýduk» diýipdirler. Onda öý eýesi: «Inilerim, siz gödek, ýaş oglanlar, çekinmäň-de, iýiň» diýip, ýallak-ýullak edipdir. Oglanlaram: «Bizem doýduk, omyn edäýeli» diýipdirler. Şonda Annaguly aga: «Haýp, siziň ýaşlygyňz, siz gaty çümöhrek ekeniňiz» diýäge-de, çanagy öňüne süýşürip, «Sagdan sarkyt galmaz» diýip, palawy lokgalap, kä çeýnäp, kä çeýnemän, ýuwdup başlapdyr. Çanagy boşadypdyrda: «Ýigitler, indi omyn etsek, edeli» diýip, el galdyryp, omyn edipdir. Omyndan soň Babadaýhanyň, Zeňni babanyň, Musa babanyň ruhuna aýat okap, bagış edipdir.

Şondan soň çanak ýygnalyp, iki çäýnek gök çay, okarada kışmiş gelenmiş. Annaguly: «Myhmanlar, çaydan pugta ýetiriň, kemini goýmaň!» diýip, häli-şindi gaýtalapdyr. Oglanlar çay içen bolupdyr, ýöne aç garyn çay höwes etmändir. Sunlukda myhmanlar aç ýatypdyr. Ertesi gün olara çay-çöregem bermän, Ýeketal bazaryna äkidipdir. Bazara barandan oglanlar alaçadyr keteni gözlemän, iýip-içgi hatara baraga-da, ol ýerden çörek, sargan, börek alyp, gowja garbanypdyrlar. Soň Pyrkanyň ýanyna barypdyrlar, ýetmedik zatlaryny alaga-da, niredesiň mekanymyz diýip, ýola ugrapdyrlar. Olar sagaman öýlerine baranda, atasy: «Ogullarym, sag-salamat aşdyňyzmy, sargylarymy äkeldiňizmi, Annaguly gurawmy?» diýip sorapdyr. Uly ogly: «Ol aga guraw, köp dogaýy-salam aýtdy» diýip, myssaryp duranmyş. Şondan aý ýarym geçende Hoja aga iki oglunu ýene-de Ýeketal bazaryna ýollamakçy bolupdyr.

Haçan-da olar gurawlaryny tutup, ugramakçy bolanda, Hoja aga ogluna: «Annagula salam aýt» diýipdir. Oglanlarynyň ulusy: «Biz bu gezek şol ülpediňkä myhman boljak däl» diýipdir. Atasy: «Hä, oglum, Berdimyrat, Annagulydan näme ýamanlyk gördüň?» diýipdir. Ogly bolan wakany aýdyp berende Hoja aga ha-ha-haýlap dyzna müştlap, gülüpdir.

Soň ol: «Annaguly şol oýnuny entegem goýmandyr-ow» diýip,

ogullaryna sargyt edipdir: «Oglum, myhman boljak däl diýme, baryň, öňüňizde haýsy nahary goýsa, gutarman goýmaň» diýipdir. Berdimyrat bilen Geldimyrat ýene Annaguly aganyňka baryp, myhman bolupdyr. Bu saparam saglyk-amanlyk soraşandan soň, iberilen salamy öý eýesine gowşuransoň çagy içipdirler. Çaýdan soň myhmanlaryň öňüne bir çanak garma getiripdir. Bular «Bismillä» diýip, garmany iýmäge başlapdyr. Öý eýesi ýene baş agyz iýenden soň: «Men ýaňyja tamdyrdan çykan jyzzykly nandan ep-esli iýdim, siz çekinmän iýiň» diýip, özüce omyn edipdirde, yza çekiliп oturypdyr. Oglanlar atasynyň sargydyny ýatlap, garmany lokgalap-lokgalap agylaryna atypdyr. Olar doýar ýerde doýman, şol ýere garap iýip otyrmış. Annaguly aga görse, garma gutaryp barýarmış. Ol oýnunyň bu sapar ýol almajagyna gözü ýetensoň: «Bow, oglanlar, siziň iýişiňize meniňem iýesim geliberdi» diýip, öňe omzap iýip başlapdyr. Garmany iýensoňlar omyn edip, aýat okapdyr.

Soň ol oglanlara yüzlenip: «Myhmana aş goý, iki elini boş goý» diýip nakyl bar. Hiç wagt öňe goýlan nahardan doýman goýmaly däl, çekinmäň. Meniň oýnum bolsa, size mälîm bolara çemeli» diýip, loh-loh gülüpdir».

BOÝUM ÝALY BOÝ TAPDYM, GÖWNÜM ÝALY GÖWÜN TAPMADYM

– Gürrüňini berjek bolýan adamym bisabyrmy ýa-da mamlamy diýip, Öwezgeldi aga gürrüňe başlady. Kimiň mamladygyny bolan wakany aýdyp bolanymdan soň anyklarys. Howwa, ömrünü çopançylyk bilen geçiren Akmämmet çepbe Itaklydan Pelwert bazaryna gaýdypdyr. Goja şenbe günü irden eşeklenip, Pelwertdäki köne dost-ýarlarymyň biriniňkide myhman balaryn, erte-de Ýeketal bazaryndan gerek-ýaragymy alaryn diýip oýlanypdyr. Ol eşegini löňküldedip ýolboýy haýsy dostumyňka öňürti barsamkam diýip kelle döwüpdir. Ahyrsoňy: «Gel, bazarda ýakyn, iň köne ülpetlerimiň biri Söhbediňkä baraýyn» diýip pikir ýöredipdir. Ep-esli ýöräp, bir topar eşekli barýanlaryň yzyndan ýetipdir. Akmämmet aganyň häňñisi tumşugyny ýokary tutup, burnuny parladyp, sojap, yzyrakda gidip barýan çalşak

madanyň guýrugynyň aşagyny ysgap, onuň çalşak aýaklarynyň herekedini öňküden çalşandyrypdyr.

Madany münüp barýanam zenan eken. Bu zenan: «Eşekden ýyksaň, bilber, ýaşuly, seniň ýakaň meniň elim bolar, çekil bir gyra» diýip, habaý edipdir. Zenanyň diýeni şol bolupdyr. Akmämmet aga elindäki eşek hile (taýak) bilen eşegiň kellesine batly urupdyr. Eşek duran ýerinde dälirän ýaly bolup, kellesini bir gapdala burup, aýlanmaga başlapdyr. Goja oňa döz gelmän, eşekden agyp, guma bulaşypdyr. Ol bir haýukdan soň gumakda aganan kürre ýaly, ak topura bulaşyp, ýerinden turupdyr. Donuny, telpeginı kakyşdyryp, eşegine sögüne-sögüne, bir ýerden üzeňni, ýene bir ýerden içi jöwenli horjuny tapyp, egnine atypdyr-da, eşegine baka ugrapdyr. Topar bilen barýan ýaş oglanlaryň biri Akmämmet aganyň eşegini tutup getiripdir. Oglan: «Ýaşuly, döwlen-ýenjilen ýeriňiz ýokdur-da?» diýip sorapdyr. «Ýok, oglum, minnetdar, köp sag bol, indikide eşek münmezlige sapak bolar» diýip hüñürdäpdır. İçinden: «Munuň ýalagam bir işbormy, entegem hiç ýerim döwülmeli. Bu haýwanyň şertä gowy däl, «toýnagymdan gaty ýere ýykaryn, mujrip ederin» diýermiş» diýipdir.

Soň ol eşegine horjunyny atyp, ýene ýola ugrapdyr. Az ýöräp, köp ýöräp, Söhbet dostunyňka barypdyr. Barsa, Söhbet aga-da öýde eken. Çepbe eşekden düşmän, derwezäniň öňünde durup: «Habarlaşar ýaly adam barmy?» diýip gygyrypdyr. Bu sese «Bardyr-haw» diýip, Söhbet aganyň özi çykypdyr. Görse, köne dosty eşekden düşmän garaşyp durmyş. Soňra öý eýesi: «Baý-bow, gadyrdan, asmandan indiňmi, ýeriň teýinden çykdyňmy» diýip, eşeginden düşmän oturan Akmämmet aga bilen elleşip görüşüpdir. Ony eşeginden düşüripdir, howla salyp: «Sypanyň üstüne baryber, men eşegiňi daňyp (örkläp), öňüne ot taşlaýyn» diýip, eşegi basdyrmagyň aşagynda daňypdyr. Gelip Akmämmet aga bilen täzeden saglyk-amamlyk soraşypdyr. Tizden saçak ýazylypdyr, çay gelipdir. Şol wagt öý eýesi: «Akmämmet dogan, sen çay içiber, men bir sellemde Gurama arygyň aňyrsynda eşegimi arkanlap geleýin» diýip, öz ugruna eşegini idip gidipdir. Söhbet aga howludan çykan dessine horjunyny eşegine ýükläp, käsesindäki çayy içmän, Akmämmet çepbe-de zut gidipdir. Söhbet

aga dolanyp gelse, myhmanam, eșegem ýokmyş. Çaý, saçak duran ýerinde durmyş. Muňa öý eýesi haýran galyp, öýündäkilerden: «Hi, myhmany görmediňizmi?» diýip sorasa, olar: «Ýok, biz-ä görmedik» diýip jogap beripdirler.

Şondan soň Söhbet aga iňkise gidip: «Janlarym, öz-ä çepbäniň hut özi, ýok-ýok, bolup bilmez, Hydyr ata eşekli gelmez, ol çöllerde duşarmyş. Hydyr ata ýaşyl lybasly gezermiş» diýip, özüce bu hadysany jemläpdir.

Ol howludan çykypdyr-da, köçede yz çalyp başlapdyr. Görse, öz eşeginiň yzyndan başga bir eşegiň yzy göni ýokarlygyna çykyp gidipdir. Soň Söhbet aga arkaýynsyrap:

«Bolýar-da, bir derwaýys işi çykandyr, bir ýere barjakdyr» diýip, myhmanyň içmän goýup giden çagyyny içipdir.

Söhbet aga: «Bu dostum cyn lakamyna laýyk, çepbe diýseň, çepbe öz-ä. Bir salym garaşan bolsa, uzadyp goýbererdim» diýip, özi bilen gepleşipdir.

Akmämmet aga çepbe lakamynyň galmagyna-da, onuň çep eli bilen nahar iýmesi, ýer agdaranda pili çep aýagy belen depmesi sebäp bolupdyr.

Indi habary kimden al, Akmämmet çepbeden al. Ol şol çykyşyna öýkeläp, eşeginiň gerşine hiläni sokup, bir öňürdikde köne ülpediniň biri İşanguly baýyňka barypdyr.

İşanguly aga Akmämmet aganyň gelenine begenip, iki bolup bilmändir. Taňry salamyny alşanlaryndan soň, içiniň-daşynyň saglygyny biri-biri bilen soraşdyrypdyrlar.

Soň çepbe dillenip: «Köne dost-ýarlary göreýin hem bazarlaýyn diýdim» diýipdir. İşanguly aga-da: «Berekella, tama-da şonuň ýaly, ülpet, goýazylygyňam çaky bar, kämahal geçenleri ýatlaşmaga gelmeli, Akmämmet!» diýipdir.

Şol barmana saçak ýazylyp, çay getirilipdir. Hersi öňüne bir çäýnek çay alypdyr. Soň olar ondan-mundan gürrüň edip, çay içipdirler. Çäýdan soň bir çanak ak bilen täzeje tamdyrdan çykan zagara nan getiripdirler. İşanguly aga çanagy myhmanyň öňüne süýşürip: «Ülpet, sen ak bilen garnyň doýur, men bolsa ilerde duşakly düýäm otlap ýör. Şony getirip, suwa ýakaýyn, soň bir sellem ýer diňläris» diýip, ýerinden turup gidiberipdir. Akmämmet aga sesini çykarman, ümsüm oturypdyr.

Ulpedi gözden ýiten badyna: «Şenbe bilen sişenbe sapar kylma sol ýana» diýen nakyl dogry boljag-ow, maňa bu ýerdenem sylaghormat ýok» diýip, deslapdan turmak bilen bolupdyr.

Eşegini münüp: «Indi haýsy dostumyňka barsamkam, «Gowy dost egsilmez hazynadır» diýen ýeri bar, emma bu ikisi ol hazynadan däl eken. Bularyň işi has köp eken, goý, olar işläbersin. Gel, indi çopan dostumyňka baryp göreýin, onuňam işi köp bolsa, yzyma ötägiderin» diýip, eşeginiň başyny Allamyrat ülpediniňkä tarap aýlapdyr. «Öz-ä günem öyläne ýazdy, çopan dowarlaryny bakmaga äkitmedik bolsa ýagşy» diýip oýlanypdyr. Barsa, çopan dosty goýunlaryny agyldan çykaryp, bakmaga alyp barýan eken.

Allamyrat çopan köne dostyny görenden salam ýok, helik ýok, daşda kömekleşip duran keýwanysyna: «Ogulbeg, tiz bol, goýunlary yza gaýtar, agyla gabaly, ol duran eşeklä seret, Çepbe gelipdir» diýip, goýunlaryny täzeden agyla gabapdyr. Çopan myhmanyň salamyny alandan: «Ertirden bäri gulagym shaňlap durdy, öz-ä biri meni ýatlaýan bolmaly diýib-ä otyrdym, gör ony, asyl sen dälmi?». «Gulagyň şanladan-a men, ýöne «Çopana meýlis haram» diýen ýerem bar. Sen gelýänçän çaydan ýetirip oturaryn, heserdeş, işiňden galma, dowarlary aç goýma, äkit olary bakmaga» diýipdir. Onda çopan: «Seniň ýaly ülpet myhmançylyga gelende dowarlaram ýarym gün agyz beklese, kem bolmaz» diýipdir.

Söndan soň bular öye girip, saglyk-amanlyk soraşyp, çay içip başlapdyrlar. Çaydan ýetirip, agyldan bir çebşegi saýlap alaga-da, derrew ony kaklapdyr. Giçlik kellebaşaýak taýýar bolupdyr. Gatlakly nanyň üstüne ep-esli et, şöhlat goýlan çorbaly agaç çanak öňlerine goýlanda müşk urýan ýakymly ys ýuwdunmaga mejbür edipdir. «Alyň-alyňdan» soň bular iýip-içip, gerk-gäbe bolupdyrlar. Soň omyn edip, Çopan atanyň, Babadaýhanyň ruhuna aýat okapdyrlar.

Indi habary kimden al, İşanguly baýdan al. Bu kişi düýesini suwa ýakyp, ýandaklyga kowandan soň, dolanyp öyüne gelse, myhman ýokmyş. Çanakdaky ak, saçakdaky zagara-da öňküsi ýaly durmyş. Soň İşanguly aga: «Bu ne boluş, duz datman, hoşlaşman, ýom-ýok bolupdyr. Şu ülpet näwüran adam özi?» diýip jowranypdyr. «Eý toba, bir möhüm işi dagy çykandyr-da» diýip,

akly tabagy öňüne dartyp, oňa zagarany dograp: «Kime rysk etse, şol iýer» diýäge-de, hezil edip özi iýipdir. Omyndan soň çagy içmän garaňky tama girip, birsellem ýatypdyr.

Myhman bilen Allamyrat aga uzyn gije öten-geçenden gürrün edipdirler. Şonda myhman eşiden bir rowaýaty barada gürrün beripdir. Öň zamanlarda üç-dört sany dost bolupdyr. Bularyň iýeni-içeni aýry gitmändir, mydama biri-biri bilen gatnaşykly bolan.

Günlerde bir gün bularyň eýlekilerden garyprak ýasaýan biri at satyn almakçy bolup, dostlarynyň birinden kyrk teňne sorasa, ol: «Dost-dost, söwda-bigäne», kyrk teňnämi elli teňne edip gaýtarsaň, bereýin» diýipdir. Karz soran ýigit bu ýagdaýy atasyna aýdypdyr. Atasy: «Dost belada belli» diýipdirler, zynhar sargadygym bolsun, şol dostlaryny elekden geçir. Ana, şonda haýsynyň mähremdigini ýa-da namartdygyny anyklarsyň. Synagdan geçmedik dostdan dost bolmaz» diýipdir. Ogly: «Men olary nädiп saýlasamkam» diýse, atasy: «Ol aňsat, bir geçini öldür-de, çuwala sal, arkaňa at-da, gije ýarymda gapysyny kak. Daşary çykar welin, «Dostum, men-ä ýaňja bir mysapyry öldürdim, piliňi al-da, gömüşmäge kömek et» diýgin. Şonda pilini alyp, yzyňa düşse, ol hakyky dostdyr. Eger elini dal-dalladyp, «Dek häzir ýok bol!» diýip, gapysyny ýapsa, ondan dost bolmaz» diýipdir.

Oglan pikirlenipdir-de: «Gile et-de, hile et» diýipdirler, gel onda, dostlarymy synap göreýin» diýipdir.

Ol bir geçini soýup, çuwala salaga-da, ony arkasyna atypdyr, soň dostlarynyň birinjisiniňkä baryp, ýarygije gapysyny kakypdyr. Bu dosty gapysyny açmazdan: «Kim-how, biwagt gapyny kakýan» diýip, jogaba garaşypdyr. «Men, dost jan, hany bir daşary çyk, gepleşeli» diýende, onuň sesinden tanap, daşary çykýar. Ol: «Näme hyzmat, eýgilikmi, giçläpsiň, dost» diýende, ýaňky arkasýndaky çuwaly ýere goýup: «Bir näkesi pyçaklap öldürdim, piliňi al-da, gömüşmäge kömek et, öyündäkiler eşitmesin» diýipdir.

Dosty gözü gana bulaşan çuwaly görende, tasdan özünden giden ekeni. Dili tutulyp: «Tiz ýok bol, howlymdan çykaweri tizräk, ýogsa, goňşyma-da habar ederin» diýip, naýynjar gygyrypdyr.

Bu ýigit ganly çuwaly arkasyna atyp, tizden çykmak bilen bolupdyr. Soň ol ikinji dostunyňka barypdyr-da, öňküsi ýaly bolan wakany beýan edipdir. Bu dosty-da munuň yzyna it salyp: «Hun bergili dost gerek däl, çyk, ýok bol» diýip, kowup goýberipdir. Soň bu synagçy ýigit gana bulanan çuwaly arkasyna atyp, üçünji dostunyň gapysyny kakypdyr. Haçan-da, dosty habaryny almak üçin daşary çykanda, öňki haýyşyny gaýtalapdyr. Bu dosty gözünem gyrmmandyr-da: «Gowy edipsiň, häzir çapa-çapa pilimi getireýin, juda kömekleşerin, dost» diýip, ol pilini getirmäge gidende, ol çuwalyny arkasyna alyp, göteripdir ökjäni ol ýerden.

Bolan işleri oňa garaşyp oturan atasyna gürrüň beripdir. Pil getirmäge giden dosty ýektaýyny geýip, pilini kibtine alyp gelse, ýaňky dosty ýokmuş. Ol: «Janlarym, bu nirä gitdikä?» diýip, gabrystanlyga barsa, janly-jemende ýokmuş.

«Soň ol hany, habar alaýyn» diýip dostunyňka barsa, ol öýündemiş. Bu ýigit dostuna: «Sag bol, dost, özüm gömdüm, seni kömekleşdirsem, senem hun bergili boljak, bolsa-da sesiňi çykarma. Kömege mähetdel bolsam-da, gyn-aňsat özüm gömdüm» diýip, dostuny köşeşdiripdir.

Bular çaylap bırsalyň gürrüň edenlerinden soň, daň agarypdyr. Dosty pilini alyp, öyüne gaýdypdyr.

Şol wakadan soň bu ýigit kimiň dost, kimiň bidostdygyny anyklapdyr. Başdaky iki dosty: «Bu adam öldürdi» diýip, melamat ýapyp, kaza barypdyr. Şondan soň ara tow düşüp, iki dosty bilen gatnaşyk galypdyr. Öli gömmäge razy bolan dosty bilen bolsa ömürlük gatnaşypdyr.

Ana, heserdeş, dostda dost bar. «Özüňi süýt bilseň, dostuň gaýmak bil!» diýen ata-babadan galan nakylam bar. Şol ýigdiň soňky dostuny gaýmak hasap etseň bolarmy beri?!

– Juda bolar, ülpet, asyl ol gaýmagyňam gaýmagy diýsek, öte geçdigimiz bolmaz. Namart dostlary bolsa, ömri ötýänçä şol ýigide müýnli bolup galar. Ony görrende ýüzi çapady ýaly gyzarsa gerek. Menden nesihat, senem, heserdeş, öz dostlaryň synap gör, belki, dostlaryň içinde heleyden bärkisi-de bar bolmagy ahmal.

Ertesi ertir çaydan soň çopan dosty bilen hoşlaşyp, Pelwerdiň

Ýeketal bazarynda bir put jöwenini satypdyr-da, gerek-ýarak zatlaryny alyp, mekanyna dolanypdyr.

Bu kişi obasynda bolan bir toýda: «Pelwertde dostuny «gaýmak» saýýan adam bar eken, ýone olar gaty seýrek öz-ä» diýip gürrüň beripdir. Oturanlardan biri: «Çepbe aga, kim ol dostuny gaýmak saýýan, ol näme iş bitirdi» diýip sorapdyr. Akmämmet aga köne dostlarynyň etmişi barada oturanlara gürrüň beripdir. Ol: «Meniň Pelwert ilinde bir-i ki sany dostum bardy. Köpden bări olar bilen duşmandan soň, gören gözleri göreýin diýip, öni bilen biriniňkä bardym. Gowý kabul etdi, baranyma bihuda begendi. Derrew çay getirdi, saçak ýazyp nan getirdi. Men ol dostumyňka çay-nan diýip barmadym, geçenleri ýatlaşyp, gürrüň etmäge bardym. Hi, Gurhanda, Töwratda: «gelen myhmany ýeke goýup, öz işiň bilen boluber» diýen ýeri barmy? Elbetde, ýok. «Myhman ataňdan uly» diýen nakylam bar. Hamana, eşegi açlykdan öljek ýaly, meni ýeke goýdy-da, ötägitdi. Menem durdummy onuňkyda, eşegini idip çykan dessine ýom-ýok boldum ol ýerden. Şol çykyşma ikinji dostumyňka bardym. Barsam, bu-da öýünde eken, baranyma iki bolup bilmedi, ýone bu-da ýaňyja bir çanak agy öňüme goýanda, düyesini suwa ýakmaga gitdi. Menem, näme, ýene: «Ýekelik Hudaýa ýagşy» diýip, zut gitdim ol ýerden.

Soň men eşegimiň başyny üçünji dostumyňka tarap öwürdim. Şol arada gün agyp, öyläne ýakynlady, barsam, Allamyradam goýunlaryny agyldan çykaryp, ýaňyja bakmaga gitjek bolup dur ekeni. Meni görenden kömekleşip duran keýwanysyna: «Goýunlary yzyna gaýtar, olary agyla gabaly, ülpet gelipdir» diýip, goýunlaryny täzeden agyla gabady.

Önki baran dostlarym ýaly: «Sen häzir öýde çaylaber, men goýunlarymy bakyp geleýin, ýogsa olar aç galar» diýmedi. Ol diklem ýanymda oturdy. Olar ýaly ülpediň bolsa, gürrüňem suw pese giden ýaly bolar ekeni.

Ana, şol dostuma hakyky dost diýsem, ýalňışmasam gerek. Oturanlar: «Sen mamla-da, sen mamla» bolşupdyrlar.

Söhbet bilen İşangulam telim ýola özünden ululardan myhmany nähili kabul etmeli diýen öwüt-nesihatý eşidendir. Eşitse-de, olaryň hata goýan ýeri boldy. Soň eden işine puşman etse, has gowy, ony bilse-de, bilmezlige salsa, has erbet. Jemagat,

menden nesihat, hernä myhman alsaňyz, onuň ýanyndan aýrylmaň. Ýatanda bolsa, myhmana nireden ýorgan-düşek ýazsaňyz, şol ýerde özüňe-de düşek ýazaweriň. Ýene myhmany ýeke goýup, heleýiň gujagyna doljak bolup gitmäň, ol myhmany sylamazlyk bolar» diýip, Akmämmet aga oturanlara sargyt edipdir.

«Hany, inijklerim, olaryň haýsysy mamlı». Annamyrat aga-da, menem: «Akmämmet aga mamlı» diýdik. «Öňem biri: «Boýum ýaly boý tapdym, göwnüm ýaly göwün tapmadym» diýipdir. Akmämmet aganyňky-da şoňa meňzäpdır» diýisdi.

AR ALMAGA YMÝLYŞ

Bu gün işden gelenden soň naharlanmaga bardyk, gürrüň Yeniseý derýasynyň joşup, çep kenaryndaky Lesosibirskiý, Yeniseýskiý şäherleriniň birnäçe ýerini suw basandygy barada boldy. Suw basan ýerlerinde öýsüz-öwzarsyz galanlaryň, ölüp-ýitenleriň köpdüğü barada gürrüň edýärdiler. Radio-gazetlerde ol barada gürrüň ýokdy. Şonda Öwezgeldi aga: «Ata-babalar: «Ot belasyndan, suw belasyndan Alla janyň özi saklasyn» diýip, oňluga aýtmandyrlar. Suwdan ýaňa biziňem gören görmümüz az däl. Sizem oňa belet ahyry» diýdi. Soňra ýene:

– Göç-hä-göç ýyllarynyň gyzgalaňly döwründe Amynyň joşup, öz hanasyndan çykmagy, sag hem çep kenarynda oturan bendeleri gara güne goýdy.

Çyrpynyp akýan Amynyň läbik suwy iki kenardaky oturan obalary öz gujagyna aldy. Kim mal-garasyny alyp gaçdy, kim diňe olary gazykdan boşadyp ýetişdi. Bütin jaýlar, öýler, gümmez-kepbeler, ýaňy ýüzi süýjäp ugran gawun-garpyzlar, başda-bokurdak bolan jöwenler, ýek-tük mal-halam Jeýhunyň doýdum-dolmaz girdabyna gitdi. Haçan-da suw öz hanasyna girende bolsa, öňki obalaryň ýerinde ýel öwsüp, çaňjaryp galdy. Jaýyndan, ýerinden dynan bendeler näteklerini bilmän, elewreşip, iki-baka ylgadylar.

Şol wagtlar Gülegenjäniň Garainjik urugynyň baýy Döwlet garawulbegi öz tiresi bilen Owgana göçdi. Şonda ol: «Geregiňiz ýer bolsa, Owganystana göçüň, meniň ýanyma baryberiň» diýip, uly gepledii.

Onuň gepini altyna gaplap, ýerinden, jaýyndan dynan hojalyklar göcmäge hyýallandy. Olar Owganda ýer bolsa-da, suwuň, ýakar ýaly odunyň ýeterlik däldiginden habarsyzdy.

Molla-müftülerem: «Şerigat ýoluny bozýanlar köpeldi. Ahyrzaman golaý gelse, möjek bilen goýun bir ahyrdan suw içermiş. Şol dogry boljak, düýn Berdi baýyň orslar bilen jenjel suwuny içip oturanyny gören adam bar. İşan agamyzam şolar bilen elleşip做过» diýen gybaty il arasynda ýaýradyp, göçmejekleri-de göcmäge mejbur etdi.

Bu gürrünlere pitiwa bermedikler has az boldy. Bu göchä-göçünň esasy sebäpkäri şuralaryň çykarýan kada-kanunydy. Baýlaryň, orta daýhanyň ýerlerini elinden alyp, batraklara paýlamak, zordan kolhoza çlen etmek ýaly kada-kanunlar ulynty-kiçini endişä goýdy. Şonuň üçin göcenler hem göçjek bolýanlar köpeldi.

Bu bolsa oba kethudası Baýly agany suwdan alyp, oda saldy. Bu kişiniň özi doglan depesini taşlap, ýat illere gitmezligi pugta ýüregine düwen bolsa-da, öz tiresiniň bir topary Döwlet garawulbeginiň çagyryşy boýunça Owgana göcmäge taýýarlanýardı. Şol sapar Baýly aganyň gudasy: «Garyndaş, gitseň-ä, alyp gitjek, zarym bar, zorum ýok, gitmeseňem, güzel göwnüň. Biz erte aşsam ugrajak, paty-putymyzy daňdyk» diýdi. Şonda Baýly aga: «Guda, sag bol, Watany taşlap, hiç ýere gitjek däl. Orsam, elinden gelse, syrtyna dyky etsin. Owganystany gözüm bilen gördüm, ol ýerde işlikliniň aşagy ýok. Men Gorçaňnyda bolanymda aýylganç wakanyň şaýady boldum. Bir gulak suwuň üstünde iki tire bir-birini parçalady. Şonda ejizlän Bedewler tiresiniň kethudasynyň her tikesini gulagy ýaly edip çapglyadylar. Bu näme, agzybirlikmi, ýok nejislik. Şol çapgyylanlaram Garainjik tiresiniň adamlary.

Guda, diýenimi etseň-ä gitme, gitseňem, sag-aman bar, baran ýerleriňe salam aýt» diýdi. Soň maňa ýüzlenip: «Öwezgeldi, senem gitjekmi şol taýa» diýdi. Men ýaşula gitjek däldigimi aýtdym, ol hoşal boldy. Şonda Baýly aga: «Berekella, Öwezgeldi, «Ýaryndan aýrylan ýedi ýyl aglar, ýurdundan aýrylan ölinçä aglar» diýipdirler. Sen öz Wataň terk etme» diýdi.

Soň wagt geçdi, warak geçdi, bir gün oba şuranyň jaýyna

basmaçylar çözupdyr diýen habar oba ýaýrady. Eşidip otursak, bu işi guran Döwlet baý ekeni, ol göcen döwründe serhet sakçylaryna duş gelip, olar bilen atyşanda ogly çiștopbylaryň okundan şehit bolan ekeni. Baý şonuň aryny almaga gelipdir. Ol on baş atlyny ok-ýarag bilen üpjün edip, Lebaba gelipdir.

Olar örän assyrynyk bilen hereket edipdir. Baý özüniň nökerlerini böleklere bölüp, her ýerde ýerleşdiripdir, amatly wagta garaşypdyr. Oba şuranyň başlygy Döwlet baýyň öz adamy bolupdyr, şondan habara garaşypdyr. Edil şol wagtlaram on baş atlynyň serhedi kesip geçendigi barada OGPU-nyň raýon bölümme habar gelýär. Raýondan (etrapdan) gelen OGPU-nyň adamlary oba şurasynyň jaýynda habardar bolup, basmaçylara garaşýar.

Döwlet baýa gizlin gelen habardan soň, özi bilen on sany nökerini tirkäp, oba şuranyň jaýyna tarap ugraýar. Ol nökerlerine: «Şura başlygynyň bitiniň burny ganamaly däldir, çünki ol öz adamymyz» diýip sargapdyr. «Biz gelen üç adamy bolsa diri ele salmaly, bolmasa-da, kellesini äkitmeli» diýipdir.

Gün iki tel bolanda dört adam nahara oturan wagty oba şurasynyň jaýyny hemme tarapdan gaban nökerler: «Ýaraglaryňzy taşlaň-da, elliňizi depäñize göterip, daşary çykyň» diýen buýrugy gygyryp aýdanmyş. El göterip çykmaga derek başataryň sesi ýaňlanypdyr. Atyşyk başlanypdyr. Şura başlygy ýeserlik bilen hereket edipdir. Ýeserlikde ondan öturen az bolupdyr. Ol oýnanda baş-alty göçüm öňünden görýän oýunçy eken. Islese, kimem bolsa, kökenine kökermegi başarıyan adam ekeni. Şu günü atyşygyň sebäpkäri-de şonuň özümiş. Bu oýunlary ol, elbetde, gara başyny etegine salyp, soň edipdir. Onuň bilen iş salışýanlar ondan eýmenmän durup bilmändir. Ine, onsoň, onuň atýan oklary pagtabent bolandoň, ar alyjylar üçin howply dälmiş.

OGPU-nyň adamlary gerek ýerinden urmaga ökdemiş, ýöne atyşyk uzaga çekensoň, olaryň oky azalypdyr. Olar: «Ele düşenden ölen gowy» diýip hüjüme geçipdir. Baýyň nökerleri ondan peýdalanyp, olaryň ikisini atyp öldürýär, üçünjisi baýy ýaralap, gyra çekilyär. «Gaçsa gutulmagy mümkün, bu pedernälet diri galsa, gizlin geçirilen işimiz ýüze çykar. Ony özüm gümläýin» diýip,

kisesinden ýörite gerek bolar diýip taýýarlan okuny goşasyna sürüp, OGPU-nyň galan birini şura başlygynyň özi atyp öldürýär.

Netijede, baý, onuň iki nökeri ýaralanypdyr. Döwlet baý birhaýukdan soň özüne gelipdir-de: «Gurrumsaklaryň jany jähenneme gitdimi?» diýip sorapdyr-da, şol ýerde jan beripdir. Ýaraly bolan iki nökeriň ýene biri jan beripdir.

Nökerleriň onbegisi bir nökeri baýyň ýegenine bolan işi habar bermäge iberýär. Döwlet baý ýegenini dört nökere baş edip, etrap tarapdan OGPU-nyň adamlaryna kömek gelmeginden ätiýaç edip, ony ýolda didebanlyk etmek üçin goýupdyr. Haçan-da oňa baýyň şehit bolandygyny habar berende, onuň jebesi daralypdyr. Ol ölen daýysyny, nökeri Kyrkçiltende jaýlap, ýitirim bolupdyr. Şol günden başlap, oba şurasynyň başlygy-da ýom-ýok bolanmyş, onuň gonanyny gol, göçenini ýel bilmese, hiç kim bilmändir». Romanlar